

24ste vergadering

Dinsdag 26 maart 2002

Aanvang 10.00 uur

Voorzitter: Braks

Tegenwoordig zijn 66 leden, te weten:

Baarda, De Beer, Van de Beeten, Van den Berg, Bierman, Bierman-Beukema toe Water, De Blécourt-Maas, Boorsma, Braks, Broekers-Knol, Van den Broek-Laman Trip, Van Bruchem, Castricum, Dees, Doesburg, Dölle, Van Eekelen, Eversdijk, Van Gennip, Ginjaar, Hessing, Van Heukelum, Hofstede, Holdijk, Van den Hul-Omta, Jaarsma, Ketting, Kneppers-Heijnert, Kohnstamm, Van der Lans, Van Leeuwen, Lemstra, Lodders-Elfferich, Luijten, Lycklama à Nijeholt, Maas-de Brouwer, Meindertsma, Pastoor, Platvoet, Le Poole, Pormes, Rabbinge, Rensema, Rosenthal, Ruers, Van Schijndel, Schoondergang-Horikx, Schuurman, Schuyer, Stekelenburg, Stevens, Swenker, Tan, Terlouw, Van Thijn, Timmerman-Buck, Varekamp, Ter Veld, Veling, De Vries, Van Vugt, Walsma, Werner, Witteveen, Woldring en De Wolff,

en de heer K.G. de Vries, minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, mevrouw Borst-Eilers, vice-minister-president, minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, mevrouw Adelmund, staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, en de heer Ybema, staatssecretaris van Economische Zaken.

□

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Van der Linden en Jurgens, wegens verblijf buitenslands in verband met

werkzaamheden voor de Raad van Europa,

Dupuis, wegens ziekte.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst, die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

De **voorzitter**: Aangezien voor het voornemen tot verlenging van verdragen, de verschillende verdragen die ter stilzwijgende goedkeuring zijn voorgelegd en de algemene maatregelen van bestuur die zijn voorgehangen en gedrukt onder de nrs. 28225, 28333 en 28234 de termijn is verstreken, stel ik vast dat wat deze Kamer betreft aan uitdrukkelijke goedkeuring van dit voornemen, deze verdragen en algemene maatregelen van bestuur geen behoefte bestaat.

Aldus wordt besloten.

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mee dat ik op verzoek van de fractie van GroenLinks wetsvoorstel 26607 (Wijziging van de luchtvaartwet inzake de beveiliging op de luchtvaartterreinen) van de agenda heb afgevoerd. De commissie Justitie zal zich beraden over een nieuwe datum voor de plenaire behandeling van dit wetsvoorstel.

Aan de orde is de behandeling van de wetsvoorstellen:

- **Wijziging van de Faillissementswet in verband met de invoering van de mogelijkheid van een vereenvoudigde afwikkeling van faillissement (27199);**

- **Wijziging van de Auteurswet 1912 inzake het reprografisch verveelvoudigen (27617);**

- **Aanpassing van Boek 6 van het Burgerlijk Wetboek aan richtlijn (EG) nr. 97/55 van het Europees Parlement en de Raad van 6 oktober 1997 tot wijziging van richtlijn nr. 84/450/EEG inzake misleidende reclame teneinde ook vergelijkende reclame te regelen (PbEG L 290) (27619);**

- **Opneming in de Advocatenwet van enkele bepalingen over het onderzoek naar de toestand van de praktijk van een advocaat en wijziging van een aantal artikelen van deze wet (26940).**

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Verklaring dat er grond bestaat een voorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet tot aanvulling van de bepalingen inzake de verkiezing van de Tweede Kamer en de Eerste Kamer, de provinciale staten en de gemeenteraden in verband met de tijdelijke vervanging van hun leden wegens zwangerschap, bevalling of ziekte (28051).**

Voorzitter

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Pastoor** (CDA): Mijnheer de voorzitter. Voor de derde keer wordt een vervangingsregeling wegens onder andere zwangerschap en bevalling aan de Eerste Kamer ter beoordeling voorgelegd. Beide voorgaande keren, in 1993 en 1996, stemde het CDA voor die regeling. Ook nu heeft onze fractie met instemmende belangstelling van het wetsvoorstel kennisgenomen. Verbreding van de regeling naar vervanging bij ziekte ondersteunen wij eveneens.

Bij de vraag of een vervangingsregeling van Kamerleden, statenleden en gemeenteraadsleden wel in overeenstemming is met het persoonlijk karakter van het ambt van volksvertegenwoordiger strijden twee gedachten om voorrang. Enerzijds zijn wij met de Raad van State van oordeel dat het ambt van volksvertegenwoordiger een sterk persoonlijk karakter draagt. Wij menen dat slechts zwaarwegende argumenten dat karakter mogen doorbreken. Anderzijds zijn wij van mening dat de maatschappelijke ontwikkeling rond de combinatie van arbeid en zorg zodanig is voortgegaan dat het strikt persoonlijke karakter daarvoor doorbroken mag worden.

Dat neemt niet weg dat wij over één punt nader met de minister van gedachten willen wisselen. Ik zeg "nader", omdat wij dat schriftelijk ook al hebben gedaan. De vraag is voor welke periode de totale vervangingsregeling kan gelden. Waarom hechten wij aan dit punt? Wij zijn van oordeel dat het persoonlijk karakter van het ambt het minst wordt aangetast als de bijzondere eis wordt gesteld dat de vervanging voor een korte periode is.

De tekst van de wet en de intussen bij de wetsbehandeling verschenen stukken geven hierover onvoldoende uitsluitel. In het wetsvoorstel wordt geen periode genoemd, maar slechts gesproken over "tijdelijke vervanging". In de memorie van toelichting wordt hier wel uitvoerig op ingegaan, als ware het een uitvoeringsregeling. In het voetspoor van het advies van de Raad van State bevestigt de minister dat hij van oordeel is dat het ambt van volksvertegenwoordiger een persoonlijk karakter draagt en dat

een regeling aan bijzondere eisen moet voldoen. Daarop voortbordurend spreekt de minister over een vrij korte periode en elders over een vaste periode, omdat anders de periode van afwezigheid onbepaalbaar wordt. Daarnaast wordt de wachtgeldregeling voor de vervanger als niet van toepassing verklaard, gezien de korte periode waarin deze het lidmaatschap bekleedt. Hoe het ook zij, de memorie van toelichting geeft geen exact antwoord op de vraag hoe tijdelijk tijdelijk is. Dat is evenmin af te leiden uit de vorige week overgelegde bijlage bij de memorie van antwoord, die beschouwd kan worden als een beknopte voorloper op de uitvoeringsregeling.

Bij de behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer is uitvoerig gesproken over de periode van vervanging. Tijdens het debat leek de minister de periode van 16 weken op te rekken. Hij ging uit van in eerste instantie 16 weken, maar hij achtte het niet uitgesloten dat bij ziekte opnieuw een periode genomen kan worden. Wij hebben hierover helderheid gevraagd in de schriftelijke voorbereiding.

Als wij het antwoord bekijken, lijkt het alsof twee ministers ons antwoorden, die geen overleg met elkaar hebben gehad. Enerzijds zegt de minister dat de periode vast is en niet minimaal of maximaal. Indien na 16 weken nog geen herstel is ingetreden, wordt betrokkene weer rechtstreeks lid van de volksvertegenwoordiging en fungeert dan als een ziek lid. Anderzijds wordt gesteld dat betrokkene een verzoek kan indienen bij de voorzitter van de Kamer om opnieuw gedurende een vaste periode van 16 weken tijdelijk vervangen te worden. De minister zegt dat een onbepaalde herhaling van vervangingsperiodes van 16 weken uiteraard niet aan de orde is. Hij filosofeert wel verder over de vraag of drie keer tijdelijke vervanging in vier jaar mogelijk zou moeten zijn, zonder hier overigens antwoord op te geven. Een en ander doet ons opnieuw en versterkt de vraag stellen: hoe tijdelijk is tijdelijk en wat is het voornemen van de minister nu precies?

Wij plaatsen die vraag ook in relatie met de stelling van de minister, tegen de opvattingen van de Raad van State, dat de overdracht van de aan het ambt van volksvertegenwoordiger verbonden verant-

woordelijkheden voor vrij korte perioden niet aan de kwaliteit en het gezag van dit ambt afbreuk mag doen. Het moge duidelijk zijn dat wij op basis van de door ons genoemde argumenten een vrij korte periode voorstaan. Wij menen dat dit het best kan worden vertaald door de vervanging te laten bij een vaste periode van 16 weken.

□

De heer **Ketting** (VVD): Voorzitter. Bij de beoordeling van dit wetsvoorstel en de bespreking in mijn fractie klopten er twee Seelen in einem Brust of beter twee Herzen in einem Brust: een warm kloppend hart dat liever geen bezwaren zou zien, maar ook een ander hart dat dwong datgene te doen waar deze Kamer voor staat. Dat is het toetsen van een wetsvoorstel aan meer rationele gronden, zoals rechtstatelijkheid, doelmatigheid, uitvoerbaarheid of billijkheid. Dit laatste klemt te meer als het een voorstel tot wijziging van de Grondwet betreft en dat telt voor mijn fractie bijzonder zwaar.

Er ligt weinig tekst ten grondslag aan dit wetsvoorstel, maar het betreft een onderwerp van belang. Een grondwetswijziging is niet van alledag, maar de positie van vrouwen in het publieke ambt verdient de aandacht. Dat de inbreng van mijn fractie toch beknopt is, heeft een geheel andere reden, namelijk dat er in de afgelopen jaren al zoveel over is gezegd. Mijn fractie zal zich dan ook tot de hoofdpunten beperken.

Allereerst nut en noodzaak. Wat is het probleem? Is er echt een probleem? De memorie van antwoord verschaft hierover onvoldoende helderheid. De minister stelt dat het percentage vrouwen dat actief is in de politiek, achterblijft bij het streefcijfer van 30. Of dit wordt veroorzaakt doordat er geen vervangingsmogelijkheid is bij zwangerschap, bevalling of ziekte, blijft onbesproken. Dat roept de vraag op of op de faciliteit die mogelijk wordt gemaakt door dit wetsvoorstel, het streefcijfer wel naderbij brengt.

Het verwondert mijn fractie zeer dat dit wetsvoorstel enigerlei onderbouwing mist. Dit was al een stevig kritiekpunt bij de behandeling in 1995-1996. Het had toch in de rede gelegen om de afgelopen zes jaar te benutten om te onderzoeken welke maatregelen nodig zijn om de

Ketting

participatie van vrouwen in de politiek te vergroten? De ernst van het onderwerp vereist een serieuze behandeling. Dit kan worden onderstreept door het gegeven dat het een groep van duizenden personen betreft, waarbinnen vele honderden vrouwen. Naar de mening van mijn fractie ligt het in de rede, als er belemmeringen zijn voor vrouwen, dat zij boven tafel komen, daarna worden gerangschikt naar prioriteit en worden voorzien van een oplossingsrichting. Daarnaast kan worden meegenomen welke belemmeringen er voor mannen kunnen bestaan die om een oplossing vragen. Deelt de minister deze opvatting? Een dergelijke aanpak weerspiegelt het belang van het onderwerp, maar geconcludeerd moet worden dat voldoende onderbouwing voor deze wijziging van de Grondwet ontbreekt.

Om de minister bij te staan heb ik wat eigen veldwerk verricht. Ik heb deze vraag uitgezet bij de Vereniging van vrouwen in de VVD, een vereniging van zo'n 3500 leden. Het antwoord van het bestuur was glashelder. Het is een non-probleem. Wat is dit voor betutteling? Het is strijdig met het belang en de waardigheid van het ambt. Kortom, een heldere en eenduidige ondersteuning van de argumentatie van mijn fractie, omdat de meningsvorming in de VVD heden te dage zeer harmonieus en homogeen is. Ik hoor jaloers gelach van partijen die niet in zo'n comfortabele positie verkeren, maar dat kan nog komen als zij aandachtig naar dit verhaal luisteren.

Een andere reden om het wetsvoorstel te behandelen, kan zijn dat het spoedeisend is, maar daarvan is geen sprake. Tot op de huidige dag is met informele regelingen immer voor een passende oplossing gezorgd. Ook de minister kan in zijn memorie van antwoord geen gevallen noemen waarin dat niet is gelukt.

Een grondwetswijziging is niet niks. In dit licht verbaast het mijn fractie dat dit voorstel na zes jaar wordt ingediend, terwijl er binnenkort meer gegevens beschikbaar komen. Ik ga uit van de informatie die de minister heeft verschaft, dat in juni aanstaande de resultaten beschikbaar worden van het onderzoek naar uitstroombetieven. Voorts verwacht de minister rond die tijd uitvoering te hebben gegeven aan de motie-Rehwinkel, waaruit ook

nadere gegevens komen. Ten slotte stelt de minister in de memorie van antwoord dat er nog onderzoek wordt ingesteld naar de motieven van vrouwelijke gemeenteraadsleden om uit de politiek te stappen. De regering verwacht dat dit onderzoek uitsluitsel geeft over mogelijke andere belemmeringen voor mannen en vrouwen. Ook deze informatie kan binnenkort worden verwacht, heeft mijn fractie begrepen.

Als binnenkort over al deze gegevens kan worden beschikt, is het dan niet passend om te wachten met de Grondwet te wijzigen totdat wij weten waar wij het over hebben? Ik herhaal dat het wijzigen van de Grondwet niet niks is. De toenmalige staatssecretaris heeft in 1996 in deze Kamer gezegd dat hij bij afstemming van het wetsvoorstel, zoals toen is gebeurd, zou nadenken over alternatieven zonder grondwetswijziging. Zes jaar moet toch toereikend zijn om hierover na te denken? Mijn fractie is zeer benieuwd wat deze langdurige reflectie heeft opgeleverd.

Minister **De Vries**: Dit wetsvoorstel.

De heer **Ketting** (VVD): Dat is mager voor al die tijd.

Natuurlijk heeft mijn fractie ook stilgestaan bij de vraag of de voorgestelde oplossing adequaat is, als het ontbreken van een regeling voor tijdelijke vervanging het probleem zou zijn, maar zij betwijfelt dit ten zeerste. Allereerst is er een alternatief, en wel tijdelijke stemoverdracht. Naar de mening van mijn fractie is dat een zinnige oplossing. Zij wordt daarin ondersteund door de opvatting van de Raad van State die dezelfde preferentie heeft uitgesproken. Zeker bij een grondwetswijziging telt voor mijn fractie de mening van de Raad van State bijzonder zwaar.

De regering verschilt van mening met de Raad van State, met als belangrijkste argument dat de regeling een recht moet zijn en geen gunst mag zijn. Mijn fractie heeft moeite met de gekozen bewoordingen. Zij geeft de voorkeur aan eigen verantwoordelijkheid, collegialiteit, loyaliteit en flexibiliteit.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): De VVD is nog een grote partij, maar wij weten niet wat Fortuyn gaat doen. De kans dat de VVD een eenmansfractie wordt is niet erg reëel, maar deze regeling kan vooral soelaas

bieden aan een eenmansfractie. Deze heeft niets aan stemoverdracht, maar wel veel aan deze regeling, als het gaat om onvoorziene omstandigheden, zoals ziekte en soms zwangerschap.

De heer **Ketting** (VVD): Er zijn niet zoveel eenmansfracties en zij zijn het resultaat van een democratisch proces. In gevallen van ziekte, is door pairen een oplossing gevonden, als dat werkelijk een probleem was.

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Dat is toch onzin? Het gaat om het leveren van een bijdrage aan een debat en het stemmen. Dat kan een vervanger doen bij een eenmansfractie. Pairen is een andere mogelijkheid, maar dat is iets heel anders. Dat is geen argument.

De heer **Ketting** (VVD): Dat is uw mening, maar niet de mijne. Het is misschien goed om de rest van mijn argumenten nog even aan te horen.

Met deze uitgangspunten zijn er tot nu toe immer passende en effectieve oplossingen gevonden. In de memorie van antwoord is echter sprake van "de onmogelijkheid om in de praktijk langs informele weg goede oplossingen te vinden". Een recht vereist ook regeling, maar mijn fractie pleit voor terughoudendheid in deze tijd van deregulering. Bijten wij zo niet in onze eigen staart, gezien het feit dat volgens de minister alleen al het opstellen van de uitvoeringsregeling nog vier jaar werk met zich brengt? Dit roept bij mijn fractie de vraag op waarom de afgelopen zes jaar niet zijn benut om de uitvoeringsregeling alvast uit te werken, zodat deze beschikbaar was bij de behandeling van dit wetsvoorstel. Het is toch niet passend dat zo'n belangrijke hoeksteen ontbreekt? Mag mijn fractie aannemen dat de minister het hiermee eens is?

Zonder uitpuddend te willen zijn stuit mijn fractie nog op andere vraagstukken die door regeling opkomen. De minister stelt in de memorie van antwoord dat de betrokkene na de periode van 16 weken als beter wordt beschouwd, ongeacht of hij nog ziek is of niet. Er kan wel besloten worden om nog een periode van 16 weken ter beschikking te stellen. Hoe vaak kan dit doorgaan? Dat laat de minister, misschien wijselijk, in het midden. Ook blijft de minister vaag bij de beantwoording van de vraag van

Ketting

mijn fractie of er discrepantie kan ontstaan bij nevenfuncties van staten- en raadsleden, wanneer men bij de ene functie als ziek wordt beschouwd en bij de andere niet.

Ook zijn de zorgen van mijn fractie nog niet weggenomen over latere verlenging van de periode van 16 weken plaatsvervangende bij ziekte. Dat is niet alleen de realiteit in andere geledingen van de maatschappij, maar de Vereniging van Nederlandse Gemeenten heeft in haar brief aan deze Kamer aangedrongen op flexibiliteit in dezen. Als de minister hier positief op reageert, staat de deur al op een kier. Mijn fractie verneemt gaarne van de minister hoe hij op dit verzoek van de VNG reageert.

Dan de positie van de plaatsvervanger. Bij de volksvertegenwoordiger stelt de minister dat er sprake moet zijn van een recht en niet van een gunst. Het verbaast mijn fractie dat hij dit uitgangspunt niet hanteert voor de plaatsvervanger. De minister stelt in de memorie van antwoord dat de plaatsvervanger maar afspraken moet maken met de werkgever voor het bijwonen van vergaderingen of over een verlofregeling, en dit terwijl de plaatsvervanger in een zwakkere positie verkeert dan een volksvertegenwoordiger. Mijn fractie kan dit niet billijk vinden. Als er een regeling aan de orde moet zijn, komt het mijn fractie voor dat deze moet gelden voor de plaatsvervanger en dat een informeel arrangement voor de volksvertegenwoordiger passend en toereikend is.

Het overtuigde mijn fractie niet dat de vertegenwoordigers naar de mening van de minister onder zo zware druk staan dat zij zonder een wettelijk regelde procedure de belangen van hun eigen gezondheid of hun toekomstig kind niet in het oog zouden houden. Dit komt bij mijn fractie over als een onderschatting van verantwoordelijkheidsbesef en als nogal bevoogdend.

Met dit wetsvoorstel wordt ook een principiële discussie opgeroepen over het ambt van volksvertegenwoordiger. Naar de mening van mijn fractie, ook al zes jaar geleden geuit, kan en mag een volksvertegenwoordiger niet worden beschouwd als een werknemer in andere sectoren. Mijn fractie heeft begrepen dat de minister dit uitgangspunt ten dele deelt. Wat hierover in de memorie van antwoord wordt gesteld, noopt mijn fractie de minister te vragen

een helder eindbeeld te schetsen van de door hem voorgestane rechtspositieregeling van politieke ambtsdragers.

Wij vinden de intenties van de minister bij dit wetsvoorstel vanzelfsprekend sympathiek, daarover mag geen twijfel bestaan, maar bij het wijzigen van de Grondwet is prudentie vereist. Mijn fractie is nog niet overtuigd door de argumentatie van de minister. Dat kan ook niet, omdat de onderbouwing verscholen ligt in onderzoeken waarvan de resultaten nog beschikbaar moeten worden. Mijn fractie dringt er met klem bij de minister op aan om deze resultaten af te wachten. Dan ligt scherper in het vizier welke oplossingen er moeten worden gevonden voor welke problemen. Als een wijziging van de Grondwet noodzakelijk is, op basis van een solide onderbouwing, wil mijn fractie deze zeker niet op voorhand uitsluiten. Nu wordt om een mogelijk probleem op te lossen een oplossing aangedragen die meer problemen met zich brengt dan het eventuele vraagstuk zelve. Mijn fractie wacht met grote belangstelling het antwoord van de minister af.

□

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Sprekend namens de fracties van de SGP en de ChristenUnie, hoop ik dat de minister het mij niet euvel zal duiden wanneer ik opmerk dat het onderhavige voorstel bij mij een sterk déjà vu-gevoel oproept. Het is inmiddels de derde keer dat wij ons met een voorstel tot grondwetswijziging inzake de mogelijkheid van vervanging van volksvertegenwoordigers bij zwangerschap en bevalling, en thans ook bij ziekte, bezighouden.

Op 29 maart 1994 sprak ik namens dezelfde fracties in deze Kamer over wetsvoorstel 23430, de eerste lezing van een voorstel tot grondwetswijziging, en op 27 februari 1996 tijdens de tweede lezing over wetsvoorstel 23798. Het is een standaardregel in deze Kamer dat wij de behandeling in de Tweede Kamer van een voorstel niet volledig overdoen. Het is en blijft nastrevenswaardig om zoveel mogelijk naar die regel te handelen.

Nog meer aangewezen lijkt mij de regel dat wij onszelf in deze Kamer zo min mogelijk herhalen. Inachtneming van die laatste regel gebiedt

mij in dit geval zeer kort te zijn. Die regel hanteerden wij ook reeds tijdens de schriftelijke voorbereiding van de behandeling van het voorstel. Over en weer verwezen zowel onze fracties als de regering naar de argumentatie die bij beide vorige voorstellen werd gehanteerd.

Het is ons uiteraard niet ontgaan dat het huidige voorstel een iets bredere scopus bevat dan het eerdere voorstel. Op zichzelf is het terecht dat afwezigheid als gevolg van ziekte binnen de reikwijdte van het voorstel is getrokken. Het is ons evenmin ontgaan dat de regering deels andere argumenten gebruikt dan bij het vorige voorstel. Of beter gezegd, bepaalde argumenten die destijds werden gehanteerd, worden nu ongenoemd gelaten of er wordt minder gewicht aan toegekend.

Zo wordt er minder betekenis gehecht aan het verschil tussen werknemers en ambtenaren enerzijds en volksvertegenwoordigers anderzijds. Destijds werd gesteld dat de vergelijking van de rechtspositie in het nadeel van de volksvertegenwoordigers uitviel. Hadden de eerstgenoemden toen al recht op verlof in verband met zwangerschap en bevalling, dat gold niet voor de categorie volksvertegenwoordigers.

Dit argument is naar onze mening terecht niet meer prominent aanwezig in de toelichting op het huidige voorstel. Het belangrijkste verschil is dat een volksvertegenwoordiger geen bevoegd gezag of werkgever boven zich heeft. Volksvertegenwoordigers waren en zijn voor afwezigheid niet afhankelijk van toestemming of van wetgeving die een recht op afwezigheid verschaft. Daarmee bevonden volksvertegenwoordigers zich in een gunstigere positie dan werknemers en ambtenaren.

Overigens merken wij op dat de vergelijking van beide categorieën in de benadering van de regering nog steeds een rol speelt, wanneer zij in algemene zin betoogt dat het wenselijk is dat voor de rechtspositie van volksvertegenwoordigers wordt aangesloten bij wat gebruikelijk is in reguliere sectoren. Dat is blijkbaar de norm.

Bij het vorige voorstel speelde het beroep van de zijde van de regering op het Internationaal verdrag inzake de uitbanning van vrouwen-discriminatie een niet onbelangrijke rol. Dat beroep heb ik bij het onderhavige voorstel niet meer in

Holdijk

dezelfde mate aangetroffen. Terecht is destijds reeds de stelling bestreden dat het internationaal verdrag zou verplichten tot het treffen van een vervangingsregeling voor volksvertegenwoordigers.

Bij het huidige voorstel lijkt het accent te liggen op het creëren van mogelijkheden voor een combinatie van arbeid en zorg, een emancipatiedoelstelling derhalve. In de memorie van antwoord aan deze Kamer lees ik op pagina 7 dat naast de bevordering van de participatie van vrouwen in het openbaar bestuur het gezondheidsmotief de belangrijkste reden voor de voorgestelde vervangingsregeling is. Daarnaast gebruikt de regering het in mijn ogen rijkelijk abstracte argument dat het Nederlandse volk er recht op heeft dat het wordt vertegenwoordigd door het bij de Grondwet, de Gemeentewet of Provinciewet vastgestelde aantal volksvertegenwoordigers.

Het hoofdbezwaar van onze fracties is niet nieuw of onbekend. Dat is het sterk persoonlijke karakter van het ambt van volksvertegenwoordiger, in die zin dat het één en ondeelbaar is.

Wij vinden grondwetswijziging ten behoeve van tijdelijke vervanging ook niet nodig. De regering stelt dat het thans niet mogelijk is om bij wet of lagere regelgeving het lidmaatschap van de vervanger te doen eindigen op een andere wijze dan door ontslag of wegens het niet meer voldoen aan de vereisten voor het lidmaatschap. Op zichzelf is dit juist, maar aan een tijdelijke vervanging staan ons inziens geen wetten in de weg, en zeker de Grondwet niet, maar hooguit praktische bezwaren. Collegiale oplossingen zijn mogelijk als men zich loyaal aan gemaakte afspraken houdt. Als men desondanks een regeling wenselijk acht, gaat onze voorkeur net als die van de Raad van State uit naar het alternatief van tijdelijke stemoverdracht.

Een bezwaar van tweede orde is dat de beperking van de vervangingsmogelijkheid iets willekeurig heeft, zoals eveneens door de Raad van State is gesignaleerd. In het voorlopig verslag hebben wij het adoptieverlof aan de orde gesteld, waarover werknemers en ambtenaren reeds enige tijd kunnen beschikken. Als de regering dan toch tegen reguliere sectoren wil

aanleunen, zoals zij dat noemt, waarom dan niet op dit punt?

Wij zijn ook niet gerust op de toepassing van de voorgestelde regeling, waar de heer Pastoor uitgebreider op in is gegaan. In principe geldt de vervanging voor de duur van 16 weken. Zij kan meerdere keren toegepast worden, ook aansluitend neem ik aan. De enige beperking die ik in de stukken kan ontdekken, is de verklaring van de regering dat onbeperkte herhaling niet aan de orde is. Daarmee blijft de toepassingsduur en -frequentie van de regeling rijkelijk vaag, hetgeen vooral bij ziekte niet onbegrijpelijk is.

Deze bedenkingen samengenomen kunnen onze fracties niet warm doen lopen voor het voorgelegde voorstel. Niettemin zullen wij met belangstelling naar de reactie van de minister luisteren.

□

De heer **Platvoet** (GroenLinks): Voorzitter. GroenLinks heeft niet meegedaan aan de schriftelijke voorbereiding van dit wetsvoorstel. Als er ondraaglijke spanning is bij de minister over hoe wij stemmen over het wetsvoorstel, kan ik deze nu alvast wegnemen. Wij zijn positief over het wetsvoorstel, maar dat neemt niet weg dat wij er een aantal min of meer kritische opmerkingen over hebben.

Het is misschien goed om nog even in herinnering te roepen wanneer de roep om een dergelijke regeling er kwam. In mijn herinnering was dat ongeveer vijftien jaar geleden, toen mevrouw Van Es van de eenmansfractie van de PSP zwanger werd en zich tijdelijk wilde laten vervangen, wat toen onmogelijk was. Daardoor bleef haar zetel enige tijd leeg en was een gekozen partij niet in staat om aan het parlementaire werk deel te nemen. Dat heeft geleid tot de roep om een regeling. Anderen hebben al gezegd dat deze een parlementaire geschiedenis kent. Er ligt opnieuw een regeling voor, die niet alleen betrekking heeft op zwangerschap, maar ook op ziekte.

De regering heeft wat argumenten gebruikt waarom deze regeling goed zou zijn. Een daarvan is de nieuwe visie op arbeid en zorg. Misschien kan de minister nog eens uitleggen wat dit wetsvoorstel daarmee te maken heeft. Als het gaat om arbeid en zorg, denken wij vooral aan het

delen van arbeid en het delen van zorg, maar dat is niet de essentie van dit wetsvoorstel. De essentie ervan is om in een onvoorziene geval van ziekte een maatregel te kunnen treffen, waardoor vervanging kan plaatsvinden. Hetzelfde geldt voor het minder onvoorziene geval van zwangerschap. Wij denken dat dit vooral soelaas kan bieden bij kleinere partijen, die dan het parlementaire werk kunnen doen dat zij moeten doen.

Bij een ander argument dat de regering heeft gebruikt, namelijk om het ambt van volksvertegenwoordiger aantrekkelijker te maken voor vrouwen, hebben wij ook een vraagteken gezet. Het is de vraag of het ontbreken van zwangerschapsregelingen een reden is voor het geringe aandeel van vrouwen in beide Kamers en in raden en staten. In het Meerjarenbeleidsplan emancipatie van november 2000 zijn streefcijfers voor 2004 en 2010 opgenomen voor de aanwezigheid van vrouwen in het openbaar bestuur. Deze variëren van 15% voor de commissaris van de Koningin tot 40% vrouwen in staten, raden, Kamers en het kabinet. In 2010 moeten deze percentages respectievelijk 30 en 50 zijn.

De huidige stand van zaken, vooral bij de gemeenteraden, de Eerste Kamer en het ambt commissaris der Koningin, steekt er nogal schril bij af. Bij de laatste is het percentage vrouwen zelfs 0. Als ik de geruchten die daarover de ronde doen mag geloven, zal dit in Noord-Holland binnenkort veranderen omdat minister Netelenbos de heer Van Kemenade, die gisteren afscheid heeft genomen, zal opvolgen. De recente gemeenteraadsverkiezingen hebben naar verwachting de positie van vrouwen verder verzwakt. Ik heb het nog niet helemaal uitgezocht, maar mijn stelling is dat dit mede wordt veroorzaakt door de opkomst van de door mannen gedomineerde leefbaarheidspartijen.

Het onderzoek naar de uitstroommotieven van raads- en statenleden, dat in februari 2002 gereed zou zijn, is pas in juni 2002 beschikbaar. Dat onderzoek kan belangrijk zijn voor de versterking van de positie van vrouwen in het openbaar bestuur, omdat de conclusies ervan tot allerlei maatregelen kunnen leiden. Eerlijk gezegd zou het mij niet verbazen als daaruit conclusies worden getrokken die zich vooral concentreren rond

Platvoet

zaken zoals vergaderen, stukken-cultuur en misschien een wat macho-achtige manier van politiek bedrijven. Misschien is het verstandig om behalve een onderzoek naar de uitstroom, een onderzoek te verrichten naar het hoe en waarom van de zogenaamde best practices van vrouwen in de politiek, zodat ook wordt bekeken waardoor het soms wel goed lukt. Onlangs zijn we nog blij verrast met de vorming van een vrouwelijk college op Texel. De nieuw gekozen Amsterdamse fractie van GroenLinks bestaat voor meer dan 80% uit vrouwen. Ook de schwing van sommige vrouwelijke burgemeesters, waaronder die van Nijmegen, raakt zo langzamerhand bekend. Overigens behoort deze burgemeester niet tot GroenLinks. Misschien is het goed om in plaats van een onderzoek te houden naar degenen die om welke reden dan ook uitstromen, eens een onderzoek te doen naar degenen die het juist wel goed doen. Wellicht zijn daar conclusies aan te verbinden.

De regeling beoogt de rechtspositie van volksvertegenwoordigers te moderniseren en waar mogelijk meer gelijk te trekken met de rechtspositie van andere werknemers. Dat is ook een argument van de regering. Ook hierover is een notitie in voorbereiding. Enkele maanden geleden hebben wij daarover gesproken bij de behandeling van de wijziging van de Wet politieke ambtsdragers. Wanneer verschijnt deze notitie? Wij zijn benieuwd naar de voorstellen die eventueel uit deze notitie voortvloeien. Ik denk hierbij bijvoorbeeld aan het instellen van een sollicitatieplicht bij een wachtgeldregeling voor politici of aan normalere sociale zekerheidsvoorzieningen voor Eerste-Kamerleden en raads- en statenleden. Ik moet wel erkennen dat volksvertegenwoordigers een bijzondere positie en een bijzonder opdracht hebben. Dat betoogt de regering ook. In onze opvatting past een studieverlof of een sabbatical year daar niet bij: je weet waar je je voor vier jaar aan verbindt en je weet dat je, onvoorziene omstandigheden daargelaten, permanent beschikbaar moet zijn. Naar onze opvatting gaat dit voorstel daar nou net over.

De scepsis die de regering heeft, bijvoorbeeld tegenover het middel van stemoverdracht, vinden wij terecht. Je kunt je wel afvragen of het moderniseren van een aantal van

deze elementen, zoals vervanging bij ziekte, zich moet beperken tot volksvertegenwoordigers en niet moet gelden voor wethouders, gedeputeerden of ministers. Gelden voor hen niet dezelfde argumenten? Zijn hiervoor wettelijke belemmeringen?

Uit de stukken is mij niet duidelijk geworden wie zal gaan vervangen als dit voorstel kracht van wet krijgt. Is dat de eerste opvolger, of kan degene die ziek of zwanger is iemand aanwijzen die op de lijst staat? Dat laatste ligt naar onze mening voor de hand. De regering betoogt immers dat partijen rekening kunnen houden met ziekte of zwangerschap door ervaren mensen die willen vervangen, ergens op de lijst te zetten. Je weet echter nooit van tevoren hoeveel zetels je precies haalt. Daarom kan dat nooit door de eerste opvolger worden gedaan. De vervanging kan dus alleen op een goede wijze plaatsvinden als de vervanger kan worden aangewezen. Is dat inderdaad de bedoeling?

□

Mevrouw **Le Poole** (PvdA): Voorzitter. De Partij van de Arbeid staat van harte achter dit voorstel tot grondwetswijziging. Wij vinden het een goed idee dat wettelijk wordt geregeld dat volksvertegenwoordigers zich bij zwangerschap en ziekte van enige duur tijdelijk kunnen laten vervangen. Wij weten dat in deze situaties nu informele regelingen worden getroffen en dat die soms naar tevredenheid van de betrokkenen werken. Wij denken echter dat dit lapmiddelen zijn. Het publieke belang is er beter mee gediend als behoorlijke vervanging mogelijk wordt gemaakt. We gaan ervan uit dat volksvertegenwoordigers nuttig werk doen dat beter niet kan stagneren als zij door ziekte of zwangerschap tijdelijk afwezig zijn. Wij denken ook dat een goede regeling voor vervanging bij zwangerschap de participatie van vrouwen aan de politiek, zij het wellicht niet direct in deze Kamer, kan bevorderen. Wij weten het niet zeker, maar alle kleine beetjes helpen. Verder denken we dat vervanging bij ziekte de gezondheid van volksvertegenwoordigers af en toe kan dienen. Wij zijn dan ook verheugd dat de regering een nieuwe poging heeft willen wagen om de Grondwet op dit punt te

wijzigen met inachtneming van de kritiek die eerder op haar voorstellen is geuit.

De precieze invulling van de te treffen regeling is strikt gesproken nog niet aan de orde. Desalniettemin zijn er in de parlementaire behandeling, ook in deze Kamer, tot nu toe al heel wat woorden over gewisseld. Wij willen op dit punt nog enkele opmerkingen maken.

Wij danken de regering voor haar toezegging om met deze Kamer te overleggen over een regeling voor vervanging van Eerste-Kamerleden. Het debat in de Tweede Kamer gelezen hebbende, waren wij een beetje bang dat de regering vergat dat het ook over ons ging. Dat komt trouwens wel meer voor. Een regeling voor vervanging bij zwangerschap zal wellicht niet aan de orde zijn, maar ziekte komt hier wel voor. Regelingen die bij Tweede-Kamerleden passen, kunnen voor ons, net als voor raadsleden en leden van de provinciale staten, knellend zijn.

Aansluitend merk ik iets op over een passage in de memorie van antwoord waarin vragen van de VVD-fractie worden beantwoord. Het gaat daarin om de vraag of men de hoofdbetrekking kan vervullen, terwijl men als raads- of statenlid ziek is, of andersom. Diezelfde vraag kan gesteld worden voor de Eerste-Kamerleden. Ik stel voorop dat het zowel in de functie als volksvertegenwoordiger als in vele van de functies die wij daarnaast uitoefenen, mogelijk en gebruikelijk is om een zekere hoeveelheid werk van huis uit te doen, ook als je ziek bent. De regering merkt in antwoord op de vraag van de VVD op dat vervanging als volksvertegenwoordiger pas aan de orde is als men zo serieus ziek is dat het onverkort uitoefenen van een andere reguliere beroepsfunctie niet mogelijk is. Wij kunnen ons in het algemeen in dit standpunt vinden, zij het dat bepaalde combinaties van de aard van de ziekte en de aard van de reguliere werkzaamheden in een specifiek geval tot een ander oordeel kunnen leiden. Omgekeerd kan men volgens de regering niet stellen dat ziekteverlof voor een andere maatschappelijke hoofd- of nevenbetrekking automatisch betekent dat de vervangingsregeling als volksvertegenwoordiger aan de orde is. Ook met deze passage zijn wij het wel eens, maar daarover moeten geen misverstanden ontstaan. Strikt

Le Poole

gesproken is de situatie waarin iemand die voor zijn reguliere functie een beroep op de Ziektewet doet maar het Kamerlidmaatschap onverkort wil blijven uitoefenen, bij de onderhavige kwestie niet aan de orde. Zo iemand doet immers geen beroep op de vervangingsregeling voor volksvertegenwoordigers. Toch dient er naar onze mening een zekere synchroniteit te zijn. In het algemeen gesproken kun je niet ziek zijn in je reguliere functie, maar wel werken als volksvertegenwoordiger: de burgemeester is te ziek voor de raadsvergadering, maar gaat wel naar den Haag: de hoogleraar kan de colleges niet aan, maar spreekt wel zijn partijvergadering toe. Dat kan volgens ons niet. Ik neem aan dat de regering het hiermee eens is. Dat zou ik hier graag horen.

Dan wil ik het nog hebben over de recrutering van vervangers. Wij hebben gevraagd of er een aparte lijst van vervangers zal zijn. De regering zegt dat dit niet de bedoeling is. Wij begrijpen echt niet hoe dit dan gaat werken. GroenLinks stelde daar ook al vragen over. Als er een lijst is waarop kandidaten voorkomen die alleen voor vervanging beschikbaar zijn, is het dan de bedoeling dat degenen die hoger op de lijst staan, hun beurt voorbij laten gaan als vervanging moet worden geregeld? Het lijkt ons voor de kiezer en voor de kandidaat-leden of vervangende leden veel duidelijker als een partij een lijst van gewone kandidaat-leden en een lijst van kandidaat-vervangers samenstelt. Eventueel mogen daar gedeeltelijk dezelfde namen op staan. Op die manier weet de kiezer wat de bedoeling is. Wil de regering dit nog eens mede in overweging nemen?

Nu zeg ik nog iets over de procedure. In de bijlage bij de memorie van antwoord lezen we onder punt 2 dat het verzoek van de betrokken volksvertegenwoordiger door de voorzitter van het vertegenwoordigend orgaan zal worden behandeld. Het verzoek moet gegrond zijn op het advies van een onafhankelijk deskundige waaruit de noodzaak van vervanging blijkt. De regering zegt dat dit advies weinig ruimte voor afwijking biedt, maar dat mogelijk een tweede advies moet worden ingewonnen en de betrokkene een contra-advies kan aanvragen. Tegen de beslissing op het verzoek staan vervolgens bezwaar en beroep open. Dit lijkt ons

allemaal verschrikkelijk zwaar en gejuridiseerd. Drie medisch adviezen en vervolgens een complete bestuursrechtelijke procedure. Bij welk rechterlijk college zou deze procedure trouwens gevolgd moeten worden? Wij vragen ons af of het niet bij één bindend advies van een onafhankelijk adviseur moet blijven, met een beslissing van de voorzitter zonder de mogelijkheid tot het instellen van beroep. Graag horen wij hierop een reactie van de regering.

Ten slotte vraag ik nog enige aandacht voor een punt dat wij al eerder aan de orde hebben gesteld, maar dat wellicht niet goed is begrepen. De PvdA-fractie vindt het van belang dat volksvertegenwoordigers niet voor zichzelf de zaken beter regelen dan voor de rest van de samenleving. In het algemeen handelt het Nederlands parlement dienovereenkomstig. Als de voorgestelde regeling erdoor komt, zal uit de algemene middelen een budget beschikbaar komen voor vervanging bij zwangerschap en ziekte; de vervangers zullen van een lijst gekozen kunnen worden. In die zin zijn dan zorgen weggenomen die voor de rest van de samenleving, ondanks formele regelingen, wel degelijk een rol blijven spelen: waar haal ik het geld voor vervanging van een zwangere of zieke werknemer vandaan, en hoe vind ik een geschikte vervanger? Met dit soort vragen worden mensen geconfronteerd. Wij pleiten ervoor dat de regering de ogen openhoudt voor dit aspect van de zaak en voorzover mogelijk bevordert dat met zich ook elders in de samenleving zonder al te grote zorgen een zwangerschaps- en ziekteverlof kan veroorloven.

Naar het antwoord van de regering zullen wij met belangstelling luisteren.

De beraadslaging wordt geschorst.

Aan de orde is de behandeling van:
- **het wetsvoorstel Verklaring dat er grond bestaat een wetsvoorstel in overweging te nemen tot verandering in de Grondwet van de bepalingen inzake het onderwijs (28081).**

De beraadslaging wordt geopend.

□

De heer **Dölle** (CDA): Mijnheer de voorzitter. De passie of de hartstocht wordt, zo kunnen we dezer dagen vaak horen, te veel uit het politieke debat verbannen. Er zijn veel Cassandra's, meestal als columnisten of tv-journalisten vermomd, die de politici en het bestel doem aanzeggen. Deze waarneming kan echter niet slaan op het debat over de samenwerkingsschool. Daar lopen de gemoederen bij tijd en wijle nog behoorlijk hoog over op. Dat is terecht, want het gaat over nogal wat. Het gaat namelijk over artikel 23 van de Grondwet en dus over het duale onderwijsbestel dat zo kenmerkend is voor Nederland.

Is de samenwerkingsschool een nieuwe invulling van dit duale bestel op termijn of is het een breekijzer dat het duale bestel op den duur om zeep helpt? Ik zeg het maar eens wat apodictisch. De regering neigt overduidelijk naar het eerste. Onze fractie is hiervan nog niet overtuigd en sluit de tweede ontwikkeling niet uit. Wie de traditie kent van de christen-democratie en haar erflaters, maar ook de actuele debatten in deze kring volgt, zal niet verbaasd raken over deze scepsis.

Ik moet toch even terug naar de onderwijskwestie en de schoolstrijd, die in onze geschiedenis zo lang en zo hevig mensen hebben bewogen. Uiteraard doe ik dat niet om deze nieuw leven in te blazen, noch om een oude en dierbare politieke trofee nog eens op te poetsen. De 21ste eeuw is de 19de niet en de opvattingen over de verhouding burger-kerk-school-samenleving zijn binnen beide voormalige kampen uit die schoolstrijd ook niet stil blijven staan. De kern van die onderwijskwestie is echter ook heden ten dage van belang: de notie dat onderwijs nooit gescheiden kan worden van waardenoverdracht. De school was meer nog dan nu naast het gezin, en voor velen toen nog de kerk, de derde centrale institutie waar deze waarden werden overgedragen. De voorstanders van het openbaar onderwijs beseffen dat overigens vaak wel degelijk. Siep Stuurman beschrijft treffend hoe in 19de-eeuwse liberale kring de openbare school werd gezien als een hefboom voor het aankweken van nationaal besef. Dat nationale besef zou in de nieuwe eenheidsstaat van het Koninkrijk der Nederlanden de